

В. В. Рогальська, кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-6265-0469

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ДОПИТІВ

Стаття присвячена дослідженню національних та міжнародних стандартів проведенню одного з видів слідчих (розшукових) дій, а саме – допиту неповнолітніх потерпілих, що стали жертвами сексуального насильства. Проаналізовано національне законодавство на предмет його відповідності міжнародним стандартам, зокрема – вимогам Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року. Зроблено висновок, що в цілому норми національного законодавства відповідають вимогам вищезазначеної Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, окрім вимог, що регламентовані в п. с, d, e, ст. 35. Виокремлено процесуальні вимоги до проведення допиту неповнолітніх осіб під час досудового розслідування, а саме: вимоги щодо осіб, які уповноважені проводити допити неповнолітніх, вимоги щодо місця проведення допиту неповнолітніх; вимоги щодо обов'язкової участі інших осіб під час проведення допиту неповнолітніх; вимоги щодо часу та тривалості проведення допиту неповнолітніх; вимоги щодо фіксації проведення допиту неповнолітніх. Запропоновано до внесення відповідних змін до КПК України, з метою мінімізації повторної травми неповнолітніх, слідчим, дізнавачам та прокурорам за можливості звертатися до слідчих суддів, які пройшли спеціальну підготовку щодо проведення таких допитів, з клопотанням про проведення виїзних судових засідань до кризових кімнат, дружніх до дитини для здійснення допитів неповнолітніх в порядку ст. 225 КПК України або проводити такі допити у режимі відеоконференції під час досудового розслідування в порядку ст. 232 КПК України, з урахуванням вимог ст. 615 КПК України. Окрім того, пропонується проводити допит неповнолітніх потерпілих, що постраждали від сексуального насильства за методикою процесуального інтерв'ю як одного з найбільш інноваційних інструментів здійснення правоохоронної діяльності.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, слідчі (розшукові) дії, допит, неповнолітні, потерпілий, сексуальне насильство, воєнний стан, процесуальне інтерв'ю.

Rohalska V. V. National and international standards for conducting certain types of interrogations

The article is devoted to the study of national and international standards for conducting one of the types of investigative (search) actions, namely, the interrogation of minor victims of sexual violence. The national legislation was analyzed for its compliance with international standards, in particular, with the requirements of the Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence of October 25, 2007. It was concluded that, in general, the norms of national legislation meet the requirements of the above-mentioned Convention of the Council of Europe on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence, except for the requirements regulated in paragraphs c, d, e, 35 artical. Procedural requirements for the interrogation of minors during the pre-trial investigation are singled out, namely: requirements for persons authorized to conduct interrogations of minors, requirements for the place of interrogation of minors; requirements regarding the mandatory participation of other persons during the interrogation of minors; requirements regarding the time and duration of the interrogation of minors; requirements for recording the interrogation of minors. It is proposed to make appropriate changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine, with the aim of minimizing the repeated traumatization of minors, to investigators, investigators and prosecutors for the opportunity to apply to investigative judges who have undergone special training in conducting such interrogations, with a request to hold court hearings on the go to crisis rooms, friendly to of a child for the purpose of interrogating minors in accordance with 225 artical of the Criminal Procedure Code of Ukraine or to conduct such interrogations in the mode of a video conference during a pre-trial investigation in accordance with 232 artical of the Criminal Code of Ukraine, taking into account the requirements of 615 artical of the CCP of Ukraine. In addition, it is proposed to interrogate minor victims of sexual violence using the procedural interview method as one of the most innovative tools for law enforcement.

Key words: criminal investigation, preliminary investigation, investigative (search) actions, interrogation, minors, victim, sexual violence, martial law, investigative interview.

Постановка проблеми. З початку повномасштабної військової агресії в Україні зафіксовано зростання фактів сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, в тому числі і щодо неповнолітніх. Основним доказом у кримінальних провадженнях щодо сексуального насильства наразі є показання

потерпілих, отже допит неповнолітніх потерпілих відіграє одну з ключову роль. Під час проведення вищезазначеної процесуальної дії уповноважені особи повинні керуватися нормами національного та міжнародного законодавства. Саме тому окремої уваги потребує дослідження національних та міжнародних стандартів під час проведення допиту неповнолітніх потерпілих в межах здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень вказаної спрямованості.

Проблемні питання щодо процедури отримання показань досліджували такі вчені, як: Т. Добровольська, М. Порубов, С. Тетюєв, І. Гловюк, О. Шило, О. Ямпольський та інші.

Первинний допит неповнолітнього потерпілого проводиться на стадії досудового розслідування, однак відповідно до засад кримінального провадження під час судового розгляду потерпілі підлягають повторному допиту у суді, що призводить до додаткової психологічної травматизації та до збільшення випадків відмов потерпілих взагалі свідчити у кримінальних провадженнях вказаної спрямованості.

Наразі законодавець наділив суд правом обґрунтовувати свої рішення показаннями, наданими під час допиту слідчому чи прокурору свідком, потерпілим та підозрюваним, але лише у кримінальних провадженнях, що здійснюються в умовах воєнного стану. Такі показання можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації (ст. 615 КПК України) [1], [2]. Однак, незважаючи на те, що вищезазначена норма регулює порядок проведення слідчої (розшукової) дії під час особливого режиму, вона не виключає правового впливу та відповідної процедури допиту за ст. 225 КПК України. Таким чином, у практичній діяльності виникає питання щодо співвідношення застосування вказаних норм при обранні процедури проведення допиту для подальшої допустимості доказів у суді. [3]

На сьогодні, проведення допиту неповнолітніх регламентується п.п. 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК; ст.ст. 223-227 КПК, главою 38 КПК [1]; Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року [4]; Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила») [5]; Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року (далі-Конвенція) [6] та ін.

Аналіз національних та міжнародних нормативно-правових актів, дозволив виокремити наступні процесуальні вимоги до проведення допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування:

1) *вимоги щодо осіб, які уповноважені проводити допити неповнолітніх.* За загальним правилом, допити неповнолітніх проводяться слідчими. Відповідно до ч. 2 ст. 484 КПК України [1], у тому разі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо неповнолітнього, або якщо воно здійснюється щодо декількох осіб, з яких хоча б одна є неповнолітньою, його має вести слідчий, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. При цьому, наявність відповідної психологічної або педагогічної освіти у слідчого не є обов'язковим критерієм закріплення їх за лінією неповнолітніх. Однак такий підхід не враховує навичок слідчого, а враховує лише волю керівника органу досудового розслідування [7]. До того ж, окрім слідчого допит можуть проводити прокурори (п. 4 ч. 2 ст. 36), керівники органу досудового розслідування (п. 6 ч. 2 ст. 39 КПК), оперативні працівники за дорученням слідчого чи прокурора (ст. 41 КПК), дізнавачі (ст.40-1 КПК) та судді (ст.ст. 225, 232 КПК) [1]. Спеціальних вимог до таких осіб КПК не встановлює. Також слід зазначити, що КПК взагалі не встановлює додаткових вимог до осіб, які проводять допит неповнолітніх свідків чи потерпілих, попри те, що відповідно до п.п. с та d ст. 35 Конвенції [6], держави, які ратифікували Конвенцію, зокрема і Україна, зобов'язані вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення: проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей та проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно. Вищезазначена Конвенція, відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України [8] та ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 року «Про міжнародні договори України» [9], як чинний міжнародний договір України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, стала частиною національного законодавства України і застосовується у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. До того ж, відповідно до ч. 4 ст. 9 КПК [1], у разі, якщо норми КПК суперечать міжнародному договору – застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. Отже, у разі суперечностей між нормами КПК, які регламентують порядок проведення допиту та порядок проведення опитування, які передбачені Конвенцією– повинні застосовуватися норми останньої.

2) *вимоги щодо місця проведення допиту неповнолітніх.* Відповідно до ст. 224 та ст. 225 КПК, допит за загальним правилом повинен проводитися за місцем проведення досудового розслідування або у судовому засіданні в місці розташування суду, проте законодавець передбачає можливість проведення виїзних судових засідань (ч. 3 ст. 225), а також дозволяє проводити допити і в інших місцях за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ст. 224 КПК) [1]. Отже, проведення допиту у «Кризовій кімнаті, дружній до дитини» [10], [11] не суперечить вимогам чинного законодавства, а навпаки узгоджується з вимогами п. b ст. 35 Конвенції [6], який встановлює обов'язок проводити опитування дитини у спеціально обладнаному та облаштованому для цих цілей приміщенні. Окрім того, враховуючи вимоги ст. 23 КПК «Безпосередність дослідження показань, речей і документів» [1], з метою мінімізації повторної травматизації

неповнолітніх, а також на виконання вимог п. с ст. 35 Конвенції [6] (проводити якомога меншу кількість опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження) вважаємо за доцільне рекомендувати практичним працівникам звертатися до слідчих суддів з клопотанням про проведення виїзних судових засідань до «кризових кімнат, дружніх до дитини» для здійснення допитів неповнолітніх свідків та потерпілих у порядку ст. 225 КПК або проводити такі допити у режимі відеоконференції під час досудового розслідування в порядку ст. 232 КПК [1].

3) *вимоги щодо обов'язкової участі інших осіб під час проведення допиту неповнолітніх.* Відповідно до ч. 3 ст. 223 КПК, слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені [1]. Згідно зі ст. 226 КПК, допит неповнолітніх обов'язково проводиться у присутності **законного представника** [1]. Про необхідність залучення законного представника дитини під час її опитування або, де це доцільно, дорослого, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше, йдеться і в п. f ст. 35 Конвенції [6]. В якості законних представників, відповідно до ст. 44 КПК, можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний. Відповідно до ч. 3 ст. 44 КПК України, рішення про залучення законного представника неповнолітнього підозрюваного оформлюється постановою. Її мають право винести як слідчий, так і прокурор [1]. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи з власної ініціативи має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні та залучити замість нього іншого законного представника (ч. 3 ст. 227 КПК) [1].

Також, під час проведення допиту неповнолітніх, відповідно до ст. 226 КПК [1], обов'язково повинен бути присутній **педагог** чи **психолог**, а у разі необхідності – **лікар**. Оскільки в законі відсутнє точне визначення, кого саме слід розуміти під педагогом чи психологом, тому цілком доречним є залучення до допитів осіб з відповідною (психологічною або педагогічною) освітою. Педагог, психолог або лікар, якщо вони залучаються для допиту неповнолітнього підозрюваного, в кримінальному процесі набувають статус «спеціаліста», який регламентований ст. 71 та 72 КПК України [1].

Також, згідно з ч. 6 ст. 223 КПК [1], слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Отже, під час проведення допиту неповнолітніх можуть бути присутні і інші особи, які ініціювали проведення такої слідчої (розшукової) дії.

4) *вимоги щодо часу та тривалості проведення допиту неповнолітніх.* За загальними правилами, закріпленими в ст. 223 КПК, проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного [1]. Відповідно до п. а ст. 35 Конвенції [6], опитування дитини необхідно проводити без необгрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам. Щодо тривалості проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи, то він не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

5) *вимоги щодо фіксації проведення допиту неповнолітніх.* Відповідно до ст. 103 КПК, процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися: 1) у протоколі; 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; 3) у журналі судового засідання. Законодавець також конкретизував у ст. 224 КПК, що під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис [1]. Якщо допит неповнолітнього фіксується у *протоколі*, то останній повинен бути складений відповідно до ст. 104 КПК [1]. Фіксація допиту, який проводиться в «Кризовій кімнаті, дружній до дитини», здійснюється за допомогою технічних заходів. Така форма фіксації повністю узгоджується з вимогами ч. 2 ст. 35 Конвенції, відповідно до якої держава повинна вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування жертви або, де це доцільно, свідка дитини та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами її національного законодавства [6]. Якщо допит неповнолітнього фіксується *за допомогою технічних заходів*, то він повинен бути проведений з урахуванням правил, які встановлені у ст. 104 та ст. 107 КПК. Якщо допит неповнолітнього фіксується у журналі судового засідання, в ньому повинні, відповідно до ст. 108 КПК [1].

Підсумовуючи можемо зробити наступні **висновки**: в цілому норми національного законодавства відповідають вимогам Конвенції, окрім вимог, що регламентовані в п. с, d, e, ст. 35. До внесення відповідних змін до КПК, пропонуємо задля усунення вищезазначених прогалин та з метою мінімізації повторної травматизації неповнолітніх, слідчим, дізнавачам та прокурорам за можливості звертатися до слідчих суддів, які пройшли спеціальну підготовку щодо проведення таких допитів, з клопотанням про проведення виїзних

судових засідань до кризових кімнат, дружніх до дитини для здійснення допитів неповнолітніх свідків та потерпілих в порядку ст. 225 КПК або проводити такі допити у режимі відеоконференції під час досудового розслідування в порядку ст. 232 КПК [12], з урахуванням вимог ст. 615 КПК України. Окрім того, пропонується проводити допит неповнолітніх потерпілих, що постраждали від сексуального насильства за методикою процесуального інтерв'ю [13].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України від 13.04.2012 р. No 4651-VI: URL <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. «Досудове розслідування в умовах воєнного стану: які зміни внесено в КПК?» Автор: А. Павлюк: URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/213263_dosudove-rozsliduvannya-v-umovakh-vonnogo-stanu-yak-zmni-vneseno-v-kpk;
3. Допит в умовах воєнного стану: особливості фіксації інформації та необхідність змін до законодавства. URL: <https://justtalk.com.ua/post/dopiti-v-umovah-voennogo-stanu-osoblivosti-fiksatsii-informatsii-ta-neobhidnist-zmin-do-zakonodavstva>;
4. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27.02.91 No 789-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
6. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікована Законом України No 4988-VI від 20.06.2012 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#n2
7. Особливості досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх / О.П. Бойко, А.В. Захарко, В.В. Литвинов, І.І. Статіва, Н.П. Черняк; за заг. ред. В.І. Сліпченка. Дніпропетровськ, 2014. 35 с.
8. Конституція України від 28.06.1996 р. No 254к/96-ВР : прийнята Верховною Радою України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
9. Про міжнародні договори: Закон України No 1906-IV від 29.06.2004 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
10. На Дніпропетровщині відкрили «кризові кімнати» для роботи з дітьми, які стали жертвою насильства або свідком злочину URL: <https://dp.npu.gov.ua/news/Informacziya/na-dnipropetrovshhini-vidkriili-krizovi-kimnati-dlya-roboti-z-ditmi-yaki-stali-zhertvoyu-nasilstva-abo-svidkom-zlochynu/?fbclid=IwAR0daKmnhRg4rx5LmXRtBP9Qd3CI8PJPon-5iO3hS5rFht9mSB5fEl597KI>
11. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства: методичні рекомендації / К.В. Бахчев, В.П. Кононець, Н.В. Павлова, В.В. Плетенець, В.В. Рогальська, А.Г. Гаркуша, М.В. Зімбаровська : Дніпро: ДДУВС, 2020. 136 с.
12. Рогальська В.В. Процесуальний порядок проведення допиту неповнолітньої особи, що постраждала від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: відповідність національного законодавства міжнародним вимогам. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер.міжнар. наук-практ.конф. (Дніпро, 13 березня 2020 р.) Дніпро: ДДУВС. С.330-332
13. Рогальська В.В. Реалії та перспективи впровадження процесуального інтерв'ю в діяльність органів досудового розслідування. Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України та світу: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (27 лист. 2020 р., м. Дніпро). Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 224 с. С.136-140